

A NAGY NAP TÖRTÉNETE

(ÉLETKÉPEK, 1848 MÁRCIUS 19.)

A mennydörgés azt mondja: le térdeidre, ember, az Isten beszél.

A nép szava is megdördült és mondá: föl térdeidről, rabszolga, a nép beszél!

Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-e az, írjátok fel szíveitekbe és el ne felejtsetek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik. A nemzet történetében ez volt az epochális nap, ezentúl minden új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép felébredett, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivívta jogait, miknek láncait legközelebb találta.

AZ IFJUSÁG GYÜLEKEZÉSE

Március 15-én reggel a fővárosi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást, sérelmei gyógyszeréül, nem tartotta elegendőnek, adandó reformakomája fölött tanácskozni egybegyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proklamációt kiáltott ki ügybarátaihoz:

„Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul, haladunk, boldogulunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság, egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak, s kívánjuk, hogy legyenek azok közösek mindenkivel. Kívánjuk a sajtó szabadságát, a cenzúra rögtön eltörlését; — felelős minisztériumot Budapesten — évenkénti országgyűlést Pesten és azt rögtön! — törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben —; kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön felállítsassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; — közös teherviselést; — úrbéri viszonyok megszüntetését; — esküdtzékét képviselői alapján; — magunk választjuk bíránkat magunk közül; — nemzeti bankot, idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, — magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk. A politikai státusfogyók bocsáttassanak szabadon. Unió Erdély és Magyarhon között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, s bízni önjerejében, s az igaz ügy Istenében! Egyenlőség, szabadság, testvériség!”

E proklamáció minden egyes pontját mennydörgő helyesléssel fogadta a nép, s kinyilatkoztatá: hogy azt saját manifesztumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lép fel, s honfidalát szavalá el a nép között.

A vers utószóit dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni; először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi; egyedül ezen kar tanára szegült ellene a nemzet akaratainak, senkisémet hallgatott rá.

A SAJTÓSZABADSÁG KIVÍVÁSA

Vasvári Pál hívta fel közgyűlésre a tanulóifjúságot, s az egyakarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piac közepén, már ekkor túláradt néptömeg közepett adá elő Vidács P., miképp gátolatlan az egyetemi fiatalság e mozgalmakban részvételtől, tanáraik mily kicsinyes fenyegetőzésekkel akarták a meggyulladt lángokat eloltgatni. Mondá: hogy megötödültetéssel fenyegettetének. Általános kacaj és zúgás. Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piacon felolvasá a proklamációt és Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végezetével rögtön elhatározatott, hogy a nép a proklamáció első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmá-nál fogva teljesülésbe viendi, mit meg is tett, innét tömegestül Landerer és Heckenast nyomdájához menvén, hová a rend és béke fenntartása tekintetéből választmánytagokul Petőfi, Vasvári, Vidács és Jókai küldetének be a nyomdatulajdonost felszólítandó: hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával a kikiáltott 12 pontú programot és Petőfi felolvasott költeményét cenzúra nélkül kinyomatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva néhány pillanat múlva a gyorsajtó alól ezrével kerültek elő, melynek példányai egész délig osztattak ki a szakadó eső dacára szüntelenül gyülekező közönségnek.

Eközben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt: Irinyi József, Vasvári, Bulyovszky, Egressy Gábor, Irányi, Vidács, Jókai s néhányan németül is, mi annak manifesztuma: hogy az ügyet idegenajkú polgártársaink is felkarolták.

A VÁROSI TANÁCS ENGED A KÖZAKARATNAK

A déli harangzó egy óráig félbeszakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezethelyül a Nemzeti Múzeum tere tűzetett ki. Az eső szüntelenül esett. Jó jel! Mondá a nép. Párisban, Palermóban és Bécsben is esett, mikor a nép jogait követelte. Délután a Múzeum-teren összegyűlt nép elhatározá a városházára menni, s ott a polgári kart s városi tanácsot az egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani.

A tanácssterem megnyitott s tartatott nyilvános ülés a piacra összegyűlt nép szabadság-mennydörgései között. A tanácsnak benyújtatták a program pontjait és

a tanácsjegyző mondá: hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkodási időt, melyben e pontok tanácskozás alá vetethessenek. Megcáfolta őt Rottenbiller alpolgármester, kimondva: hogy már egész délelőtt tanácskoztak e fölött; ezután szónokolt Nyári Pál pestmegyei allspán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbeléptetését is kívánta; a pontok a tanács által aláíratattak, s az ablakon át a népnek felmutattának. E pontok azóta minden utcaszegletén olvashatók.

TÁNCSCSOT KISZABADÍTJÁK

A nép ideiglenes választmányát a tanács és polgárág választmányával egyesítendő kinevezve, kívánta, hogy Táncsics Mihály, ki sajtói állítólagos vétségei miatt fogva van Budán, — miután kimondatott, hogy cenzurái törvények nálunk nincsenek, nem is voltak soha — szabadon bocsáttassék, s a cenzurale collegium rögtön mentes-

Később Egressy Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanezt rögtön Szerdahelyi által zenéretéve, a színházi polgártársak kara éneklé el, a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajta Táncsicsot a színpadon megjelenve látni, azonban értesülvén a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánatával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék.

A NÉP FEGYVEREKET KÖVETEL

Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült.

Másnap legelső teendője volt a népnek a nemzet-ország tetőleges életbeléptetését követelni, s evégre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetőrséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás. A nép követelte a fegyvereket.

A katonai hatóság jelenté: hogy csak 500 fegyvert adhat, mert a többi Komáromba vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állítá. Az Arsenalt felnyitanni nem akará.

Lenn pedig a nép, mely már ekkor mintegy 20—25 ezerre ment, követelte a fegyvereket, s fenyegetődzék, hogy az Arsenalt feltöri, ha fegyvert nem kap.

Ekkor alváltmány nvezetett ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egyórai tanácskozmány után Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városház terén összegyűlt népet nyugtatá meg azon tervezet közzétételével: hogy az illető tömeget városnegyedenként külön oszolván, száz-száz férfit választanak ki maguk közül, kik óránként felváltva, mint nemzetőrök az éjjel diadalfényben kivilágított város nyugalma fölött őrködjenek. A többi fegyverek kiadása a következő napokon fog sürgetetni.

Este a két testvérváros ki volt világítva, az utcákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: Eljen a szabadság! Az ablakokból nemzeti lobogók függtek alá, a szabadság nevével beírva.

Egész éjjel reid és nyugalom őrködött a város felett, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló zavargókat fogtak össze, s hivatásuknak minden tekintetben híven megfelelték.

„A KÉTFEJÜ SASOK LEVÉTELEK”

Március 17-én az ideiglenes kormányzóválasztmány által (mely állt a nép, tanács, megye, polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatározatott: hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kikiáltott: „Március 15-i térnek”, a Hatvani-utca, hol a sajtó elfoglatott, „Szabadsajtó-utcának”, a városház tere pedig „Szabadság-terének” fog ezenül elnevezeteni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomtatta az utcák eddigi nevének helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott: hogy minden címet eltörlöttek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kiváncsok, mit Bécsbe induló küldöttség a király elé terjeszt, így kezdődik: „Felséges haza!”

Egy küldöttség átment Budára fegyvereket követelni, miknek nyomban kiszolgáltatását a helytartótanács egész örömmel ígérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról-órára szaporodik.

A kétfejű sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyükbe a nemzeti címer tétellett. A fekete-sárga színek helyébe a nemzeti három szín festetett.

Múlt éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi az életben először történik, sok más soha nem történneltek együtt.

Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szathmáryné) vitte a nép előtt. A nép választottai ezért remek címerrel tisztelték meg.

Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait. Szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek nemzet általi kezeltetése, ezeknek fő pontjai, maguk a tanárok, s az összes fiatalság aláírva.

A csend és béke forradalom mellett oly jólában áll, mint még soha. A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben folyt, a nemzetőrök minden utcában portyáznak.

DICSŐSÉG A NÉPNEKI

Eljen a magyar szabadság! E három szót hallani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifejtve.

Dicsőség a népnek! Mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta vívni; mely önmagát saját becsüreté által hagyja kormányozni. Kik a lelkesülés szent percében sem feledkeztek meg a kötelességekről, mikkel magányosok személyi és vagyoni bátorságának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyullasztott lángra, s kik közül egyetlenegy sem piszkolá be önérdékű kihágással a nemzet e nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vittak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által, egyértve, ellenséit nem legyőzve, de megtérítve, tette magáévá.

ADY ENDRE:

A Tűz csiholója

Csak akkor születtek nagy dolgok,

Ha bátrak voltak, akik mertek

S ha százszor tudtak bátrak lenni,

Százszor bátrak és viharverték.

Az első emberi bátorság

Aldassék: a Tűz csiholója,

Aki az ismeretlen lángra

Ugy nézett, mint jogos adóra.

Mint egy Isten, hóban vacogva

Fogadta szent munkája bérét:

Még ma is minden bátor ember

Csörgedeztetí az ő vérét.

Ez a világ nem testálódott

Tegnaphoz húzó, rongy pulyáknak.

Legkülömb ember, aki bátor

S csak egy külömb van: aki bátrabb.

S aki mást akar, mint mi most van,

Kényes bőrét gyáván nem óvja;

Mint ős-ősére ütött Isten:

A főléses Tűz csiholója.

(1913).

sék fel hivatalától; e kívánat teljesítésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán zászlója körül gyűlve, állhatatosan állt jogai kívánata mellett, míg választmánya által kijelentették: hogy a httö tanács e három pontba egyezett bele: Táncsics kiadatása, cenzúra eltörlése, sajtóbírósnak a nép közüli választatása; egyúttal kimondá: hogy a katonaságot csak az esetben fogja kirendelni: ha azzal a nép saját céljai rendes kivételére kívánna rendelkezni.

UNNEPSÉG A NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Ez nap délutánján a nép kívánta a színházi aligazgató, Bajza Józseftől: hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett „Bánk bán” adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi. A színház oltár volt ma, a közönség színe volt jelen ünnepi arccal, ünnepi ruhában a nemzeti kokárda volt minden férfi, minden nő keblére feltűzve, középen a háromszínű zászló.

Ezalatt a nép a megszigadított Táncsics kocsját önkzevel vonva át Budáról a színház teréig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott.

A páholybirtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom percében is oly tiszteltben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek...

A zenekar felváltva a Rákóczi-indulót, Marseillaisét és Hunyadi László szebb helyett hangosátá.